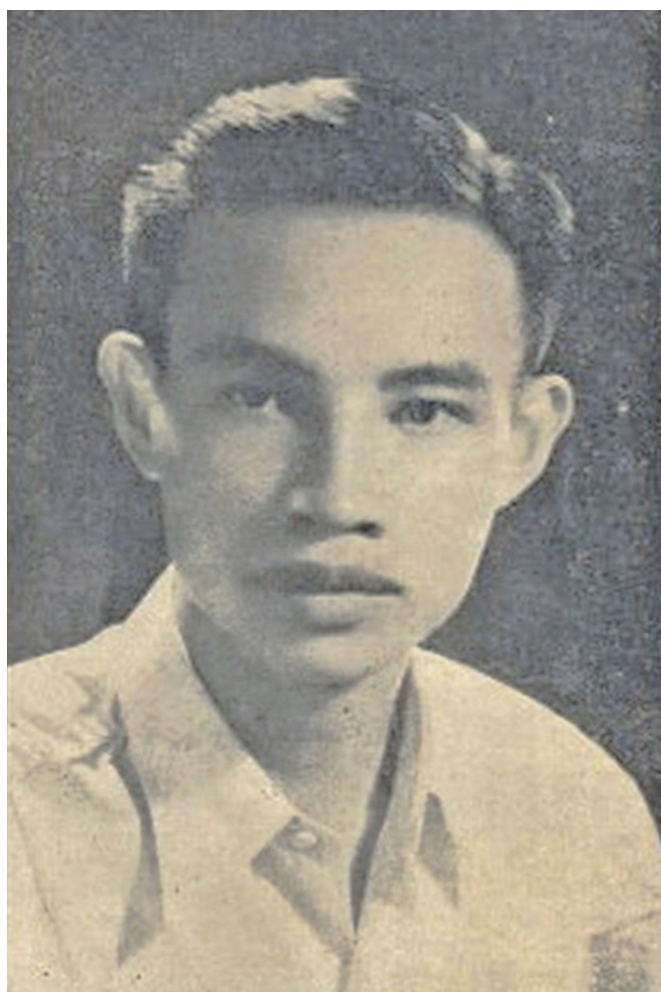

Hoàng Nguyên, người nhạc sỹ lãng mạn và tài hoa

NGUYỄN TRỌNG TẠO

Hơn nửa thế kỷ nhậm nơi sinh quê quán.

Thật lạ là hơn nửa thế kỷ người ta tin là nhạc sỹ Hoàng Nguyên sinh ở Quảng Trị. Tất cả tiểu sử giới thiệu tác giả, đều ghi quê quán Quảng Trị, đến nay từ điển Bách khoa toàn thư Wikipedia ghi rõ: “**Hoàng Nguyên** ([1932](#) – [1973](#)) là một [nhạc sỹ](#) tên tuôi, tác giả các ca khúc nổi danh như *Ai lên xứ hoa đào*, *Cho người tình lỡ*... Ông tên thật là **Cao Cự Phúc**, sinh [3 tháng 1-1932](#) tại [Quảng Trị](#). Lúc nhỏ theo học trường [Quốc học Huế](#).

Đầu thập niên [1950](#), Hoàng Nguyên có tham gia kháng chiến nhưng rời từ bỏ quay về thành phố”.

Các tư liệu này có 2 cái nhảm: Nơi sinh và năm sinh của ông.

Sự thực, ông sinh ra tại xã Diên Bình, huyện Diên Châu, tỉnh Nghệ An. Tên thật ông là Cao Cự Phúc, sinh ngày 3.1.1930 (sau này ông khai là sinh năm 1932), mất ngày 21.8.1973.

Tôi quen với Giáo sư Cao Cự Bội sinh năm 1936 tại Diên Bình là chú của Cao Cự Phúc, nhưng cháu hơn chú 6 tuổi, lớn lên lại biết dạy võ cho chú. Tất nhiên tuổi thiếu thời của Phúc sống và học tập ở quê cùng chú Bội gần chục năm mới rời quê hương. Anh Phúc rời quê là vì mẹ đã mất sớm, cha đi làm thợ điện, đến lúc anh 15-16 tuổi theo ông nội vào Vinh học và tham gia quân đội chống Pháp khi còn trẻ. Tốt nghiệp anh thông minh, giao ông nhiệm vụ vào tìm kiếm làm việc bưu điện ở Quảng Trị để hoạt động bí mật. Anh Phúc vào học xong ở Huế rồi bị bắt vì làm nhạc trong phong trào Hòa bình. Được thả, 1955 lên Đà Lạt dạy Anh văn và âm nhạc, hướng nghiệp cho Nguyễn Ánh 9 sau này trở thành nhạc sĩ. Năm 1957 bị bắt đày ra Côn Đảo vì thành phần Việt minh cũ và viết trữ tình nhạc *Tiến quân ca* và *Trương Chi* của nhạc sĩ Văn Cao. Ra tù, 1961 học thêm đại học Sư phạm Sài Gòn, dạy học, sáng tác âm nhạc. Năm 1965, Hoàng Nguyên bị động viên vào Trường Bộ Binh Thủ Đức. Sau khi ra trường chuyển về Cục Quân Cự, dưới quyền của Đại tá nhạc sĩ Anh Việt và được giao phụ trách ban nhạc Hương Thời Gian. 1973 mất vì tai nạn xe hơi ở Vũng Tàu.

Gần đây tôi có gặp ông Lương Tấn Miên, người xã Diên Bình kém anh mấy tuổi có biết anh Phúc. Ông kể: sau năm 1945, anh Cao Cự Phúc đang ở nhà ông bà nội anh này (ở cùng xóm với tôi cách nhà nhau chừng 100m). Hàng ngày tôi vào nhà học nhóm với chú ruột Cao Cự Phúc là Cao Cự An và gặp anh Cao Cự Phúc. Có lần Cao Cự Phúc hướng dẫn cho chúng tôi về âm nhạc. Cao Cự Phúc cũng học Trường Nguyễn Xuân Ôn, trên chúng tôi 2 lớp. Quảng năm 1948 anh Cao Cự Phúc rời nhà ông bà nội sang nhà bà Hàn Lương cháu nội cụ Nguyễn Xuân Ôn ở xã Diên Thái vừa làm

gia sư vừa đi học tiếp trung học. Từ đó cho đến khi tôi đi lính thì không gặp anh Cao Cự Phúc nữa. Khoảng năm 1949-1950 nghe tin anh Cao Cự Phúc tham gia đoàn tuyên truyền kháng chiến liên khu 4 cùng với nhà văn Bội Tín và anh Cao Xuân Hạo (sau này là giáo sư ngôn ngữ học) đi vào chiến khu Ba Lòng (Cam Lộ – Quảng Trị) hoạt động tuyên truyền kháng chiến. Thông tin về Cao Cự Phúc sau đó không có nhiều về quê nên ít người biết. Còn nói về gốc gác quê hương bên quán và tuổi trẻ thì phải nói anh Phúc quê ở Xóm Chợ xã Diên Bình huyện Diên Châu – Nghệ An bây giờ

Như vậy, Cao Cự Phúc xuất hiện ở Quảng Trị đi tìm bố, từ khoảng 19 tuổi, khi ông anh đã học nhạc ở ban nhạc họ Cao Diên Châu, học nhạc Nguyễn Văn Thương quen ông nội ở Vinh và sáng tác âm nhạc. Mẹ đẻ anh mất lúc 2 tuổi, mấy năm sau bố anh là ông Thông Bàng lấy vợ kế, sinh con ở Quảng Trị. Từ khi tìm bố ở Quảng Trị, Cao Cự Phúc vào học ở Huế khai tục 2 tuổi và lấy bút danh Hoàng Nguyên. Sự kiện 1955 bị bắt và được thả đã thôi thúc ra đi, và tháng Đà Lạt dạy Việt văn, Anh văn và âm nhạc, xuất hiện chùm ca khúc Đà Lạt nổi tiếng của Hoàng Nguyên: *Ai lên xứ hoa đào, Bài thơ hoa đào, Đà Lạt mưa bay*. Không ai ngờ rằng, Hoàng Nguyên là người nhạc sĩ tài hoa quê tận Diên Châu, Nghệ An.

Âm nhạc cuộc sống và lãng mạn.

Nếu nói về sáng tác âm nhạc thì Cao Cự Phúc – Hoàng Nguyên là một nhạc sĩ rất nổi tiếng thập niên 50, 60 thế kỷ trước. Ông không chỉ sáng tác nhạc mà còn dạy nhạc, dàn dựng tác phẩm và phát hiện bồi dưỡng những nhạc sĩ trẻ. Nguyễn Ánh 9 là một nhân tài mà ông yêu quý, chăm sóc trẻ thành người nhạc sĩ tài hoa sau này. Người học trò thuở đầu đã nghĩ về Hoàng Nguyên là một con người có lý tưởng chống Pháp, và âm nhạc của anh đã hiện rõ lý tưởng đó: Có lẽ trong lòng những người yêu nhạc sẽ mãi mãi vang vọng những giai điệu đầu kỷ niệm của thời kháng chiến 9 năm chống thực dân Pháp... *“Nếu hiểu rằng anh đi vì lý tưởng tham tàn, thì em ơi, em chớ sầu thương chi! Em thấy chẳng khóisúng của giặc thù còn mặt mũi và còn che khuất mờ...”*.

Nhạc sĩ Hoàng Nguyên đã viết ca khúc *Anh Đi Mai* Vở này 1 tuổi 20 tràn đầy nhiệt huyết trong bối cảnh cả dân tộc đang trường kỳ kháng chiến. Bài hát tức khắc được đón nhận nồng nhiệt và phổ biến rộng khắp. Hiếm có những nhạc sĩ trẻ xưa nay tìm được thành công dứt khoát ngay tác phẩm đầu tay của mình và nhanh chóng thành danh như anh.

Có lúc Hoàng Nguyên đã sáng tác ca khúc khi làm tuyên truyền quân khu 4, cùng tình thân sáng tác ca khúc với Cao Xuân Hạo đồng hương, nhưng rồi do nhiệm vụ khác nhau. Hoàng Nguyên học ở Huế, các hoạt động Việt Minh bị cách trở thây xa xăm. Nhiều đêm anh nhớ cảnh hoạt động cùng đồng đội mà vẫn phải chịu đựng qua ngày tháng:

Quên đi những chiêu nhìn mây vương sau đèo

Nàng vàng đùa thông reo bên bờ dòng suối lững

Cùng nhau vỗ súng ca cho đời biên khu

Xa rồi ơi đàn

Đâu đêm trăng vàng cùng chung vui bên rừng

Tiếng trộm hùng vang vang, bóng từng đoàn chiến sĩ,

nguyên dân sức sống cho quê nhà

Đêm nay xa rồi ơi đàn

Đàn ơi xa rồi,

Lòng vâng mơ chỉ ngày vâng, đàn ơi dứt đi đường tơ

Đàn ơi xa rồi, tơ lòng đừng vương vẩn

Buồn chỉ khi non sông còn vương máu, và chiến chinh đang tràn lan

(Đàn Ơi, Xa Rồi)

Ngay cho đến khi đất nước chia đôi, tình thân thống nhất đất nước vẫn luôn trỗi lên trong anh. Tất cả những mối liên lạc hoạt động như một hột với anh, và niềm khốc khoải day dứt cùng lý tưởng chông lặn lẽ với anh. Anh nghĩ tới “cách chia”, “chia lìa” và vẫn “nhớ thương”, “mong chờ”. Chính vì vậy mà bài hát “Em chờ anh trở lại” đã ra đời sau hiệp thương 1954 như một khao khát nước nhà thống nhất:

Ngày anh ra đi, đường nòng chưa phai màu

Dòng sông chia ly, làn lũng chưa hoen sùu

Ngờ đâu chân anh, lạc bước khi qua cầu

Chiều nay băng khuâng, chợt xót thương đời nhau.

Ngày anh ra đi, rừng liễu chưa xanh màu

Mà nay bên sông, liễu khuất bên giang đòu

Mười mấy năm qua rồi còn gì đâu? Còn gì đâu

Có chăng là đón đau.

Em chờ anh trở lại chốn đây

Đường xưa còn đó sánh đôi vai gầy

Em chờ anh tìm về lối cũ

Có em còn đây bên sông này

Đợi chờ ai đến trong vòng tay.

Bài hát là bài tình khúc, khao khát và chia lìa, lắng mạn trên đau kh. Những bài hát như vẫn phụng phất lý tưởng dân tộc trong đất nước chia đôi. Đó chính là lý tưởng của người nhạc sĩ Hoàng Nguyên trong một giai đoạn lịch sử hiện thực chi phối cả dân tộc.

Từ thời Hoàng Nguyên phiêu bạt vào Đà Lạt, anh tung một chùm bài hát trữ tình, lãng mạn rất tươi đẹp, như cảm xúc của du khách rất yêu đời. Những người du khách, nghệ sĩ nghe nhạc, nhập vào những âm thanh bên hồ, tiếng suối, tiên cảnh nên thơ. Có người nghe nhạc Đà Lạt của Hoàng Nguyên rồi gọi ông là “người đội vương miện cho nhan sắc Đà Lạt”. Vâng, âm nhạc của anh xứng đáng rất đẹp và tươi sáng của xứ hoa như vậy mọi con người. Và lời ca của Hoàng Nguyên rất giàu chất thơ, gây mê người thưởng thức:

“Ai lên xứ hoa đào dừng chân bên hồ nghe chiêng rơi

Nghe hơi gió len vào hờn người chiêng xuân mây êm trôi

Thông reo bên suối vọng lời dịu dặt như tiếng tơ

Xuân đi trong mắt biếc lòng dạt dào nên ý thơ

Nghe tâm tư mơ ước mộng đào nguyên đẹp như chuyện ngày xưa

Ai lên xứ hoa đào dừng chân bước lên theo đường hoa

Hoa bay đến muôn người ngại ngùng rồi hoa theo chân ai

Đường trên nhìn hoa bướm rồi lòng trên mơ bướm hoa

Lâng lâng trong sương khói rồi bàng hoàng theo khói sương

Lạc dấn vào quên lãng rồi đường hoa lặng bước trong lãng quên”

Những câu nhạc như dài ra hơn bình thường. Những nốt nhạc lên xuống như núi đồi nối nhau. Những hoa bướm, bướm hoa; những quên lãng, lãng quên như quăn quýt lẩy nhau trong một khúc thức mở ra không cùng lấp lánh. Qua bài hát, ta thấy tài năng của nhạc và lời của Hoàng Nguyên như được trời cho:

Ai lên xứ hoa đào đừng quên mang về một cành hoa

... Giờ này nhìn sương khói mà thắm mơ màu hoa trên má ai

Có thể nói Hoàng Nguyên đã mê say Đà Lạt trình nguyên thuở ban đầu. Chỉ trong thời gian ngắn, 2 ca khúc về Đà Lạt được anh sáng tác, và trở thành 2 ca khúc bất hủ cho vùng đất này. Bài thứ 2 là “Bài thơ Hoa Đào” anh viết trong một căn phòng đơn sơ của một thầy giáo, “trong khuôn viên Trường Bệ Đờ Đà Lạt, nơi anh đang dạy Anh văn cho các lớp trung học. Một chiếc giường đơn, một bàn viết bằng gỗ thông và một cây đàn guitar treo trên vách. Thời gian đó, Hoàng Nguyên còn phụ trách các buổi phát thanh của Hội Phật giáo trên làn sóng Đà Lạt”. Nguyễn Ánh 9 đã nhớ lại như vậy, và đã nghe anh hát cho nghe giai điệu đầu tiên đầy quyến rũ:

Ngày nào dừng chân phiêu lãng

Khách tới đây khi hoa đào vương lịm đi

Màu hoa in dáng trời

Tình hoa lưu luyến người

Bụi hồng lòng lữ khách thầy chơi vơi

...Ôi! Đà Lạt là mơ

Giấc mơ tiên nữ giáng xuống trần

Tóc mây buông lơ lửng tha thướt bên hi

Đợi tình quân đến trong giấc mơ...

Và vẫn còn “đợi tình quân đến trong giấc mơ” của anh lính Cao Cự Phúc ngày nào. Với âm nhạc say sưa da diết như vậy, người ta tin là anh đã gắn bó với đất này như thiên đường của tu sĩ trẻ. Nhưng anh thú nhận với người học trò yêu quý ngay sau khi anh viết xong bài hát này: “Không, anh chỉ ghé chân để tạm mưu sinh và tìm cảm hứng...”. Vâng, sự “ghé chân” đã dâng lên trong bài hát:

Nhưng rồi mùa hoa tàn

Người hoa sao vẳng mãi
Bao chiêu lòng mong chờ
Đường hoa sao hững hờ
Đã lòng lữ khách tê tái
Cố bước đi nhớ hoa đào trên má ai
Màu hoa in trên má
Làm khách lưu luyến mãi Đà Lạt ơi!

Chính vì tâm sự ấy mà nỗi lòng băng khuâng mãi với Đà Lạt, băng khuâng mãi với lữ khách muôn thời.

Cũng với Đà Lạt, anh còn có những bài hát nữa như “Đường nào lên thiên thai”, “Đà Lạt mưa bay”... Bài hát nào cũng muôn cái đẹp của Đà Lạt như Thiên Đường, không bị phai tàn. Có thể đó là mơ mộng:

Cầm tay em anh hỏi
Đường nào lên Thiên Thai,
Đường nào lên Thiên Thai,
Đường nào lên Thiên Thai?
Nơi hoa xuân không hờ tàn,
Nơi bướm xuân không hờ nhạt,
Nơi tình xuân không úa màu bao giờ

Và Hoàng Nguyên cứ tin cuộc đời là vậy, với đôi mắt trong đẹp ngây thơ:

Nhìn trong đôi mắt đẹp,

lòng chợt vui như say;

kìa đường lên Thiên Thai,

lầy đường qua ngõ mịt thơ ngây, tiếng nhạc êm lờn tiếng thơ say,

Đưa hồn anh lạc vào tận tim ai.

Rồi một ngày anh ch “ghé chân” nơi Đà Lạt, phôi rời xa nơi này bùi tù đầy vì yêu đời yêu nhạc yêu ca. Âm nhạc của anh vang lên cũng cuộc sống:

Chờ anh đi rồi mình tôi còn ở lại

Dalat buồn mưa mãi mãi không thôi...

Rời Đà Lạt, Hoàng Nguyên tiếp tục một cuộc sống khác, nhưng ch mấy năm gần bó bằng âm nhạc, bằng lời thơ, bằng trái tim yêu đời cùng thành phố hoa thơ mộng, anh đã trở thành “Người nhạc sĩ đội vương miện cho nhan sắc Đà Lạt”.

Thời gian “sau Đà Lạt” thì cuộc đời rất phức tạp và éo le với Hoàng Nguyên. Năm 1956, anh bị chính quyền lòng bít ở Đà Lạt do hoạt động tuyên truyền Quân khu 4 kháng chiến chống Pháp từ lâu và lấy cứ trong nhà có bản *Tiến Quân Ca* của nhạc sĩ Văn Cao, người mà Hoàng Nguyên rất ái mộ, nên anh đã bị bít và đày ra Côn Đảo năm 1957. Bị tù ở Côn Đảo, do tài giỏi, anh được Chưởng đài mời dạy nhạc cho con gái 19 tuổi, thầy trò đã yêu nhau bíc lóa và mang bầu, phôi vận động cuộc tự do để thầy Hoàng Nguyên ra tù về Sài Gòn theo ý Chưởng đài. Anh ra tù không lấy con Chưởng đài vì éo le, tiếp tục dạy học và theo học Đại học Sư phạm Sài Gòn. Năm 1961, anh quen ông Phạm Ngọc Thìn, thị trưởng thành phố Phan Thiết và bà Huỳnh Khanh là nữ diễn viên mĩ một tài năng nhận anh làm em nuôi, rồi trở thành con rể ông bà. Năm 1965, Hoàng Nguyên bị động viên vào Trường Bộ Binh Thủ

Đức, sau đó chuyển về Cục Quân Cự, lý ban nhạc Hương Thời Gian xuất hiện trên truyền thanh và truyền hình Sài Gòn đến khi bị tai nạn xe hơi kết thúc cuộc đời.

Thời kỳ này âm nhạc miền nam không chỉ nhạc vàng tình yêu, nhạc xanh, nhạc sơn mà còn nhạc trữ, nhạc tây. Hoàng Nguyên từ dòng tiền chiền lãng mạn đến tình yêu sang trọng, rồi nhập vào dòng tân nhạc hay hiện đại. Nhưng câu chuyện tình yêu trong ca nhạc luôn vượt lên, nhưng vẫn phảng phất nỗi niềm tội đau. Trong khi chuyện gia đình người vợ làm anh u uất không vui, và âm nhạc cũng gieo vào tâm sự:

Những tư tưởng dài lâu

như trăng như sao cho đến bạc đầu.

Nào ngờ trời mưa

mưa rơi không thôi nát tan tình đầu

Nước mắt rơi mau

lạnh lạnh giọt sầu xót xa niềm đau.

(Đừng trách gì nhau)

Ai dám đợi chờ ai

Và người nay đi xa

Từ giã bên sông dài

Đến hôm nay tôi ngói đây

Lặng ngẫm hoa soan rơi rụng đầy

Người ơi! thơ ngây đã lỡ rồi

Tình xa rồi thì cho tôi chép lại vào thơ xưa.

(Thuở yêu nhau)

Và bài hát “Cho Người Tình Lỡ”, dù là một chuyện tình đã lỡ, nhưng cái con người nhân văn của nhạc sĩ luôn luôn trĩu nặng trong từng lời thơ nốt nhạc. Âm nhạc cũng mới mẻ lên, nhịp điệu cũng dào dạt hơn, đọng lại tâm tình càng sâu nặng sau bao yêu thương đau khổ. Bài hát “Cho Người Tình Lỡ”, có giá trị, và được chọn thu vào đĩa 45 vòng do Hãng đĩa Tình Ca Quê Hương sản xuất do Thanh Lan hát cùng bài “Không” của Nguyễn Ánh 9 được Khánh Ly hát. Và đây là đầy đủ lời ca của Hoàng Nguyên:

Khóc mà chi, yêu thương qua rồi

Than mà chi, có ngăn được xót xa

Tiếc mà chi, những phút bên người

Thương mà chi, nhắc chi chuyện đã qua

Anh giờ đây như là chim

Rã rời cánh biệt bay phương trời nào

Em giờ đây như cành hoa

Trót tay tôi đón đưa ngọn gió nào.

Mình nào ngờ, tình rơi như lá rơi.

Người tình đây, vòng tay ôm quá lời.

Đi giờ này một người khóc đêm thâu,

Một người nén cơn đau nghe mưa mà cúi đầu.

Thôi là hết, nước trôi qua cầu

Đã chìm sâu những tháng ngày đắm mê

Thôi đành quên, những tiếng yêu đau

Những lời yêu này nay đã quá xa.

Nào đường cũ giăng đầy mưa

Khuất mùa lụi khiến nên tình đành lỡ

Ta giờ đây như rừng thu

Nặng liệm với chiếc lá vàng cuối mùa.

Có thể nói, từ “Ai lên xứ hoa đào” đến “Cho Người Tình Lỡ”, là 2 đỉnh cao của ca khúc đời và cuối đời của nhạc sĩ Hoàng Nguyên.

Hoàng Nguyên – Nhạc sĩ của công chúng.

Thường thì một đời, một sự nghiệp âm nhạc phụ thuộc vào tác phẩm được công chúng yêu thích. Có nhạc sĩ cả nghìn bài được 1 bài nổi tiếng, được công chúng ghi danh. Có nhạc sĩ trăm bài được vài bài, dăm bài nổi tiếng là để lại nhiều thế hệ yêu thích. Và có người qua đời, không để lại tác phẩm nào cả. Điếu đó là công bằng, tác phẩm được sàng lọc qua thời gian.

Nhạc sĩ Hoàng Nguyên/Cao Cự Phúc mất sớm do tai nạn khi 43 tuổi, không còn từ năm 1973 đến nay đã 45 năm, nhiều bài hát của anh vẫn còn được công chúng yêu thích, được khắc trên đá, được vang trong cuộc sống. Đó là niềm vinh dự của người nhạc sĩ trong cuộc đời này. Có thể nói, các thế hệ không quên những tác phẩm nổi tiếng của anh, và biết ơn anh.

Và anh có quê, quê gốc nhiều đời, quê cha mẹ sinh ra xã Diên Bình, Diên Châu của anh; quê tuổi thanh niên Quãng Trị cùng cha mẹ, mẹ kế và các em của anh; và các miền quê phiêu bạt đã làm nên sự nghiệp của anh.

Là một người bất đầu hoạt động chống Pháp từ khi còn trẻ, dù môi trường công tác khác nhau có thể mất cả đường dây hoạt động, bị khủng bố, tù đầy nhưng anh vẫn trẻ với cuộc sống nhân văn làm gốc với con người, xã hội. Và cho dù làm với bên này bên kia bằng ngòi bút sáng tác, bằng người dạy học mang kiến thức cho mọi người. Thật đáng kính.

Vì vậy những người yêu anh đã khắc những bản nhạc của anh lên

đá, những phù điêu hình ảnh của anh nơi công cộng, và cũng có những người đề nghị đặt tên đường cho anh trên phố Đà Lạt, con đường nhạc sĩ Hoàng Nguyên. Và theo tôi, nên đặt cả tên đường của anh trên phố Điện Châu, Nghệ An và trên phố Quảng Trị.

Vâng, sự nghiệp của anh bằng âm nhạc thật rõ ràng. Anh, Hoàng Nguyên/Cao Cự Phúc là người nhạc sĩ lãng mạn và tài hoa.

Hà Nội, 15.7.2018